

Justitiedepartementet
103 33 Stockholm

Dnr Ju2021/02755

Yttrande över Ersättning till brottsoffer SOU 2021:64

Sammanfattning

Göteborgs tingsrätt ställer sig positiv till utredningens förslag och delar i huvudsak dess bedömningar med de synpunkter som följer nedan.

Höjda nivåer på kränkingsersättning

Som utredningen konstaterar efter en omsorgsfull genomgång av ersättningsnivåernas utveckling finns skäl att höja kränkingsersättningsnivåerna för att bättre spegla samhällsutvecklingen och förändringen av penningvärdet.

En generell höjning av ersättningsnivåerna ska enligt kommitténs förslag åstadkommas genom införandet av ett upprättelsemoment i lagstiftningen. Även om ordalydelsen inte uttryckligen talar om höjda ersättningsnivåer delar tingsrätten kommitténs bedömning att förslaget kan få den effekt som eftersträvas.

Tingsrätten ställer sig dock tveksam till om den föreslagna ordalydelsen i 5 kap 6 § medför att domstolarna vid rättstillämpningen kommer att löpande ompröva ersättningsnivåerna på sätt som avses. I förslaget till särskild anhörigersättning har kommittén föreslagit att anhörigersättningen ska bestämmas till ett ”skäligt belopp”. Avsikten med den formuleringen är just att ersättningens storlek ska justeras över tid med hänsyn till samhällsutvecklingen och förändringen av penningvärdet.

Vad gäller bedömningen av behovet av upprättelse ska det enligt förslaget bestämmas objektivt utifrån graden av kränkning och det är främst omständigheterna hänförliga till det brottsliga angreppet som ska beaktas. Därutöver ska också skadornas allvarlighet och den skadelidandes agerande ha betydelse för bedömningen.

Bedömningen av de omständigheter som ska beaktas vid den skadelidandes behov av upprättelse framstår som samma omständigheter som redan beaktas vid bedömningen av kränkningen med hänsyn till dess art och varaktighet. I praktiken innebär det alltså att samma omständigheter ska beaktas två gånger eller att prövningen är den samma som tidigare. Samtidigt betonar kommittén att upprättelsemomentet inte ska betraktas som ett påslag utan som en del i den sedvanliga prövningen av nivån på kränkning. Tingsrätten gör dock bedömningen att det är sannolikt att det föreslagna upprättelsemomentet i den praktiska tillämpningen

betraktas som ett tillägg till nuvarande ersättningen för kränkning. Upprättelsemomentet kan jämföras med ändringen som gjordes år 2010 av 29 kap. 1 § 2 stycket brottsbalken, som innebar att straffvärdet skulle höjas i vissa fall. Man talade då om ett ”29:1-tillägg” till straffvärdet och på motsvarande sätt kan det här bli fråga om ett upprättelsetillägg.

Utöver upprättelsemomentet föreslås också fyra ytterligare omständigheter som särskilt ska beaktas vid bestämmande av kränkningers ersättningens storlek. Tingsrätten instämmer i kommitténs slutsats att de föreslagna omständigheterna är relevanta för bedömningen och typiskt sett sådana omständigheter som påverkar graden av kränkning.

Inte minst är det enligt tingsrättens mening angeläget att omständigheten att den brottsliga handlingen tagits upp med tekniskt hjälpmedel under förhållanden som inneburit risk för att upptagningen sprids ska kunna beaktas vid bedömningen av kränkningers ersättning. Den föreslagna lydelsen kan emellertid enligt tingsrättens mening skapa gränsdragningsvårigheter vid riskbedömningen. Dessutom finns det en risk att gärningspersonens skadeståndsansvar blir alltför långtgående om bedömningen ska göras på det sätt som föreslås.

Kommittén föreslår att gärningspersonens skadeståndsrättsliga ansvar inte bara ska omfatta de upptagningar som hen själv har gjort utan också andra har gjort i de fall det är påräkneligt att det finns en risk för att det görs en upptagning som sprids. Med dagens användning av mobiltelefoner, läsplattor och datorer innebär det att gärningspersonen kan komma att behöva betala en högre kränkningers ersättning i alla fall då den brottsliga handlingen utförs på en allmän plats där andra människor befinner sig och kanske också i miljöer så som butiker där det ofta finns övervakningskameror. Ett exempel på det senare är en övervakningsfilm från en frisörsalong där en person blev skjuten till döds under sommaren 2021. Filmen fick stor spridning genom massmedia. Det ter sig väl långtgående att gärningspersonerna i det fallet skulle behöva betala högre kränkningers ersättning även om de haft att räkna med att frisörsalongen skulle kunna ha en övervakningskamera och att bilder från denna kunde komma att spridas. En avgränsning som innebär att upptagningen ska ha gjorts av gärningspersonen eller annars vara nära knuten till brottsplanen hade enligt tingsrättens mening varit mer ändamålsenlig.

Vad gäller risken för spridning anser tingsrätten att det med dagens användning av tex mobiltelefoner i princip föreligger en risk för spridning så snart den brottsliga handlingen har upptagits. För brottsoffret kan säkerligen bara vetenskapen om att den brottsliga handlingen har upptagits vara tillräckligt kränkande även om en spridning sannolikt i många fall skulle medföra en större kränkning än själva angreppet. Tingsrätten ifrågasätter därför behovet av ett riskmoment. Särskilt om man istället knyter upptagningen till gärningspersonen eller till gärningen.

Tingsrätten kan slutligen konstatera att förslaget med de ytterligare omständigheter som ska beaktas vid bedömningen av kränkningers ersättning nu kommer att regleras i sju punkter där flera punkter omfattar flera omständigheter. Samtidigt ska kränkningers ersättningens storlek bestämmas efter omständigheterna i varje enskilt fall. En detaljerad och omfattande lista av omständigheter kan emellertid få till effekt att andra relevanta omständigheter som inte nämns heller inte beaktas eller får tillräcklig påverkan på bedömningen.

Kommittén har uttryckt att ett syfte med förslaget om att införa flera omständigheter som särskilt ska beaktas vid bestämmandet av kränkingsersättningen är att de ska möjliggöra relativa höjningar. Hur mycket omständigheterna ska påverka i höjande riktning framgår dock inte vilket skulle vara önskvärt för att tillämpningen ska bli likvärdig.

Utvidgad rätt till kränkingsersättning för poliser och andra yrkesgrupper med särskild beredskap

Förslaget innebär ett tydliggörande i lagtext av gällande rätt vilket tingsrätten anser är positivt. Kommittén har uttryckt att syftet med förslaget är att utvidga rätten till kränkingsersättning för yrkesgrupper med särskild beredskap när de utsätts för brott på så sätt att det ska leda till att fler angrepp ska kunna ge rätt till kränkingsersättning. Med ett förslag som innebär kodifiering av gällande rätt och utan förändring av hur bedömningen ska göras har tingsrätten svårt att se att förslaget kommer leda till önskad effekt om att fler angrepp ska ge rätt till kränkingsersättning.

Stärkt rätt till ideell ersättning för efterlevande anhöriga

Tingsrätten är positiv till förslaget. Det är också lämpligt att den särskilda anhörigersättningen bestäms till ett schablonbelopp men hänsyn till att det avser tillräckligt få situationer och det är svårt att värdera behovet av upprättelse i varje enskilt fall.

Förslagets ordalydelse i 5 kap. 6 a § att ersättningen ska bestämmas *oberoende av omständigheterna i det enskilda fallet* men samtidigt till ett *skäligt* belopp kan uppfattas som tvetydigt. Kommittén har förtydligat att ”skäligt” syftar till att ersättningen ska kunna ändras över tid och inte till att en bedömning av beloppet i det enskilda fallet ska göras vilket begreppet enligt tingsrätten snarare förstås som.

Som tingsrätten konstaterade ovan har man, till skillnad från förslaget om kränkingsersättningen, genom formuleringen att beloppet ska bestämmas till ett *skäligt* belopp haft för avsikt att bjuda in till en förändring över tid. Eftersom kommittén har uttryckt att samma syfte eftersträvas även vad gäller kränkingsersättning borde en sådan formulering övervägas även i 5 kap. 6 § första stycket.

Utvidgade utmätningsmöjligheter till förmån för brottsoffer

Tingsrätten har inget att invända mot de föreslagna ändringarna.

I handläggningen av ärendet har chefsrådmannen Märith Bergendahl deltagit. Föredragande har varit tingsfiskalen Sara Selheden.

Märith Bergendahl

Sara Selheden